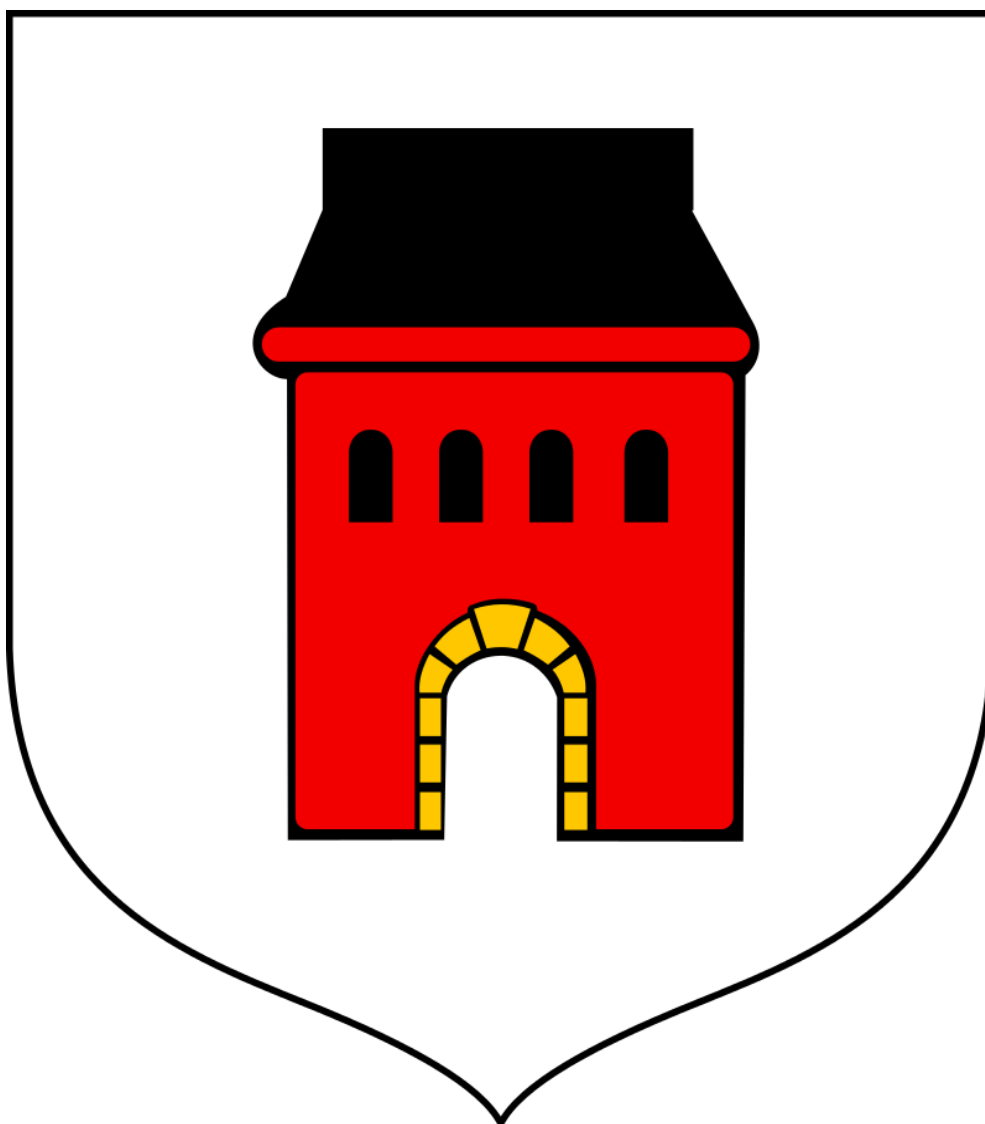

Załącznik do Uchwały Nr XXII/183/2020
Rady Gminy Raciążek
z dnia 29 grudnia 2020r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY RACIAŹEK NA LATA 2020 - 2023

MARZEC 2020R

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP.....	2
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	3-4
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NA ZABYTKAMI W POLSCE (Z UWZGLĘDNIENIEM ZAPISÓW USTAWY O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI Z DNIA 23 LIPCA 2003r.).....	5-10
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	11-25
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	26-45
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ (ANALIZA SWOT).....	45
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE.....	46-49
8. INSTRUMENTARIUM RELIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY RACIĄŻEK.....	49
9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	49-50
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	50

1. WSTĘP

Ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz.U. z 2020 r., poz. 282) nakłada na gminy obowiązek wykonania programu opieki nad zabytkami, o czym stanowi art. 87 tej ustawy. Głównym beneficjentem realizacji programu jest lokalna społeczność, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców.

Przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Będzie służyć podejmowaniu planowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Program opieki nad zabytkami ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania są skierowane na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Gminny program opieki nad zabytkami, m. in. poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Z realizacji programu wójt co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedkłada Radzie Gminy. Kolejne sporządzane programy, powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Podstawę prawną opracowania Gminnego Programu Opieki nad zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 282), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne, na okres czterech lat Programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych, służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem opieka nad zabytkami ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków (którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego), a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto, ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy, wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWNIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE (Z UWZGLĘDNIENIEM ZAPISÓW USTAWY O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI Z DNIA 23 LIPCA 2003R.)

3.1.Obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami

Obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami określa zapis art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2020 r., poz. 282 z późn. zm.).

W myśl art.87 tej ustawy:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Programy, o których mowa w ust. 1 mają na celu w szczególności:
  - 1) Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
  - 2) Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
  - 3) Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;
  - 4) Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
  - 5) Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
  - 6) Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
  - 7) Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
  - 8) Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przejmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3.2 Definicje

Z uwagi na konieczność precyzyjnego odnoszenia się w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami do zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2020 r., poz. 282 z późn. zm.) przyjęto w ustawie następujące definicje:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości o których mowa w pkt.1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt.1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanie technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki, formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

3.3 Sposoby opieki nad zabytkami w świetle przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Według zapisów art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2020 r., poz. 282 z późn. zm.) ochrona zabytków podlega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi za granicę;
- 5) kontrola stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 5 ustawy opieka nad zabytkami sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzacja i upowszechnienie wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W myśl art. 6 ustawy, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome, będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

- 2) zabytki ruchome, będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479)
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne, będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej religijnej i artystycznej,

Art. 6 ustawy stanowi również, iż ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W ustawie znajdują się zapisy precyzujące formy ochrony zabytków. Art.7 ustawy stanowi, iż formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa; Wynika z art. 7 pkt 1a ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
- 3) uznanie za pomnik historii;
- 4) utworzenie parku kulturowego;
- 5) ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

3.4 Opieka nad zabytkami jako zadanie własne gminy.

Obowiązki jednostek samorządowych określają zarówno przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162 poz.1568 z późn. zm.) jak również ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym(t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 713).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa obowiązki oraz kompetencje gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Obowiązki są określone m.in. w art. 22 pkt 4 zobowiązującym do prowadzenia gminnej ewidencji zabytków, art. 87 regulującym sporządzenie na okres czteroletni gminnych programów opieki nad zabytkami oraz w art. 18 i 19 nakazującym uwzględnianie zapisów tych programów przy sporządzaniu i aktualizacji zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania.

Ponadto w nowelizacji ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie 5 czerwca 2010 r., do art. 19 dodano ust. 1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustalaniu linii kolejowej oraz decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Są to zabytki wpisane do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchomości, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

Dodatkowo w artykułach 5,25,26,28,30,31,36,71,72 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zawarte są szczegółowe określenia obowiązków samorządu dla objętych ochroną zabytków, które są własnością gminy lub są w jej posiadaniu.

Dodatkowo art. 81 i 82 regulują możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Na podstawie art.96 istnieje także możliwość, iż wojewoda na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków może powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenia niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych gminom i powiatom, a także związkom gmin i powiatów, położonych na terenie województwa.

W ustawie o samorządzie gminnym, w rozdziale 2, określone są zadania odnoszące się wprost lub pośrednio do ochrony zabytków. Art. 6 ust. 1 stanowi, że do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów, co za tym idzie również opieka nad zabytkami. Art. 7 ust. 1 doprecyzowuje, że zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy, co może się przekładać na działania związane z opieką nad zabytkami w kontekście ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy i współpracy z organizacjami pozarządowymi.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

4.1 strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Raciążek jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w dokumentach:

- **Tezy do Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami**

W Tezach do Krajowego Programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajduje się szereg zapisów mających istotny wpływ na niniejszy dokument. Należą do nich zapisy określające cele programu i zasady ochrony konserwatorskiej.

We wstępie do Tez określono główne cele programu, którymi są wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. Celem jest także stworzenie wykładni porządkującej sferę ochrony poprzez wskazanie 7 podstawowych zasad konserwatorskich.

- 1) zasady *primum non nocere* (po pierwsze nie szkodzić);
- 2) zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);
- 3) zasady minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych);
- 4) zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;
- 5) zasady czytelności i odróżnialności ingerencji;
- 6) zasady odwracalności metod i materiałów;
- 7) zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Wymienione zasady dotyczą zarówno konserwatorów – pracowników urzędów, profesjonalnych konserwatorów – restauratorów dzieł sztuki, konserwatorów architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych – codziennych konserwatorów zabytkowych świątyń.

W rozdziale 2 „Uwarunkowania ochrony i opieki nad zabytkami” zagadnienia opisane w sposób określający po pierwsze cel, a następnie kierunki działania. Dotyczy to w szczególności stanu zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych, stanu zabytków techniki, pomników historii, obiektów z Listy Dziedzictwa Światowego UNESCO (dla tych tematów wspólnym jest utworzenie

krajowej ewidencji w systemie cyfrowym oraz monitoring stanu i sposobów wykorzystania), stanu służb konserwatorskich, stanu opieki nad zabytkami i wreszcie stanu uregulowań prawnych.

Rozdział 3 „Działania o charakterze systemowym” mówi o powiązaniu ochrony zabytków z polityką ekologiczną, dotyczącą ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa oraz o wypracowaniu strategii ochrony dziedzictwa i wprowadzeniu jej do polityk sektorowych.

W rozdziale 4 „System finansowania” omówione są aspekty stworzenia sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.

W następnym rozdziale 5 „dokumentowanie, monitorowanie i standaryzacja metod działania” omówione jest dokumentowanie poprzez tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach oraz stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji; wypracowanie spójnego systemu dokumentowania badań, stanu zachowania oraz określenia i certyfikacji wartości zabytkowych, wspólnego dla wszystkich typów zabytków; monitorowanie – poprzez gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwa użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa oraz ujednoczenie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych.

Rozdział 6 „Kształcenie i edukacja” porusza fundamentalne zagadnienie stałej pracy nad wzrostem świadomości, dotyczącym wartości dziedzictwa kulturowego i jego ochrony w życiu i prawidłowym funkcjonowaniu społeczeństwa.

W rozdziale 7 „Współpraca międzynarodowa” opisane są zagadnienia mające na celu wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie.

- Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004-2013 z perspektywą do roku 2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 przyjęta przez Radę Ministrów z dnia 21 września 2004r. oraz jej uzupełnienie do roku 2020 jest rządowym dokumentem stanowiącym podstawę dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską. W ramach strategii określona misję, którą jest: zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.

Na podstawie diagnozy w Strategii wyodrębniono pięć strategicznych obszarów kultury, dla których sformułowano Narodowy Program Kultury, będący podstawowym narzędziem wdrażania strategii. W odniesieniu do ochrony

zabytków i opieki nad zabytkami określono Narodowy Program Kultury Ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. W jego ramach przyjęto następujące priorytety:

1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe. W ramach niniejszego priorytetu przyjęte zostały działania mające na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptacje i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadaniem dziedzictwem kulturowym.
2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 z 2005r. wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest PO „Dziedzictwo kulturowe” (punkt 10.2). W programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety: rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych.

Podstawowym celem priorytetu nr 1 jest poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.

Priorytet nr 2 dotyczy przede wszystkim zadań związanych z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Raciążek jest zbieżny z głównymi zadaniami Programu Operacyjnego nr 9 „Dziedzictwo kulturowe” do których należy intensyfikacja ochrony i upowszechnienia dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych, poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego), kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne, zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na

wypadek sytuacji kryzysowej i konfliktu zbrojnego. Główne założenia Strategii dokumentu, wytyczające kierunki tworzenia Gminnego Programu Opieki nad zabytkami to m.in. działanie zmierzające do aktywnego zarządzania zasobami materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez poprawę stanu zabytków, zwiększenie ich dostępności dla turystów, inwestorów, mieszkańców, min. Poprzez adaptację, zwiększenie atrakcyjności regionów poprzez wykorzystanie przez nie wartości wynikających z lokalnego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz edukacja i wdrażanie metod nowoczesnego administrowania związane z ochroną i zachowaniem zabytków.

Beneficjentami Programu mogą być m.in. samorządowe instytucje kultury i jednostki samorządu terytorialnego. Zadania Programu będą realizowane poprzez:

- Priorytet 1. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych, realizowany bez udziału środków europejskich, dotyczących bezpośrednio:
  - rewitalizacja historycznych obszarów miejskich;
  - ochrona i zachowanie krajobrazu kulturowego wsi;
  - rewitalizacji, rewaloryzacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele inne niż kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, w tym zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych, parków i ogrodów;
  - rewaloryzacji i konserwacji zabytków budownictwa drewnianego;
  - rewaloryzacji zabytkowych cmentarzy oraz renowacji, ochronie i zachowaniu miejsc pamięci i martyrologii w kraju i za granicą;
  - prowadzenia badań archeologicznych i zabezpieczenia zabytków archeologicznych;
  - konserwacji zabytków ruchomych (niewchodzących w skład zespołów muzealnych), w tym w szczególności wystroju i historycznego wyposażenia kościołów w kraju i za granicą;
  - dokumentowanie zabytków (w tym badania naukowe i inwentaryzacja) w kraju i za granicą;
  - zabezpieczenie przez skutkami klęsk żywiołowych, zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym, wywozem zagranicę zabytków ruchomych i nieruchomych;
  - ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.
- Priorytet 2. Rozwój i konserwacja kolekcji muzealnych, realizowany bez udziału środków europejskich, dotyczący bezpośrednio:
  - zakupu dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych;
  - zakupu starodruków i archiwaliów;

-konserwacja i digitalizacja muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych w kraju i za granicą;

-wspieranie muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych;

-dofinansowanie wykonania kopii starodruków i inkunabułów.

- **Narodowy program kultury Ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2013 i Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Kultury i Zachowanie Dziedzictwa Kulturowego.**

Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i dziedzictwa kulturowego” wynika z Narodowego Planu Rozwoju uchwalonego przez ustawę z dnia 20 kwietnia 2004 r. (Dz. U. z 2019 r. poz. 1465). Służy on do wdrażania Narodowej Strategii rozwoju Kultury w sferze dotyczące opieki nad zabytkami. Jako uzupełnienie tych dokumentów, funkcjonuje również Sektorowy Program Operacyjny „Rozwój kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego” przyjęty przez rząd we wrześniu 2005r.

Za cel strategiczny programu operacyjnego przyjęto tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności i znaczenia kultury, jako czynnika rozwoju społeczno-ekonomicznego. Cel ten będzie realizowany między innymi poprzez realizację priorytetów w zakresie ochrony i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym, budowę i rozbudowę infrastruktury kultury i ochrona dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym oraz renowację i konserwację zabytków.

W kontekście Gminnego Programu Opieki nad zabytkami gminy Raciążek najbardziej istotne jest ostatnie z wymienionych działań. Działanie ukierunkowane jest na projekty z zakresu ochrony ruchomych obiektów dziedzictwa kulturowego o znaczeniu międzynarodowym, ogólnokrajowym i ponadregionalnym. Celem realizacji działania jest zachowanie dla przyszłych pokoleń ruchomych obiektów dziedzictwa kulturowego poprzez renowację, konserwację, a także zabezpieczenie przed zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym wywozem poza granice kraju. W ramach działania do realizacji przewiduje się projekty infrastrukturalne o wartości powyżej 100 tys. euro. Wśród kwalifikujących się projektów są między innymi konserwacja i digitalizacja muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych; konserwacja innych zabytków ruchomych (niewchodzących w skład zasobów muzealnych), w tym w szczególności wystroju i historycznego wyposażenia kościołów; wspieranie rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych; zabezpieczenie przed skutkami klęsk żywiołowych, zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym wywozem za granicę zabytków ruchomych i nieruchomych; tworzeniem kompleksowych systemów informacji zabezpieczeń przed nielegalnym wywozem dzieł sztuki przez granice oraz zabezpieczenie zabytków ruchomych przed kradzieżą i zniszczeniem.

Beneficjentami Programu mogą być między innymi jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, organizacje pozarządowe działające na zasadzie non-profit, kościoły i związki wyznaniowe oraz archiwa.

4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad zabytkami gminy Raciążek wykazuje zgodność zarówno z programami o charakterze wojewódzkim jak i powiatowym a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

- **Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020**

„Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego, a przyjętym przez Sejmik Województwa w dniu 21 października 2013r. Dokument ten określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia te mają wpływ na zachowanie i poprawę jakości dziedzictwa kulturowego. Związane są bezpośrednio z kwestą budowania tożsamości i marki regionalnej.

W dokumencie zdiagnozowano następujące problemy związane z celem strategicznym, Tożsamość i dziedzictwo”:

-nierozpoznawalność województwa kujawsko-pomorskiego na zewnątrz;

-brak chęci i potrzeby mieszkańców województwa do utożsamiania się z regionem, brak idei patriotyzmu lokalnego.

Strategia wskazuje na konieczność identyfikacji walorów wspólnych regionu w celu budowania lokalnej tożsamości. Wśród takich czynników, wymienia m.in. wspólne dziedzictwo materialne i niematerialne województwa kujawsko-pomorskiego oraz kulturę regionalną (tradycję wiejską, ginące zawody, cuda architektury i przyrody, kolekcje, zbiory muzealne, skanseny), które wymagają poprawy dostępności, jakości ekspozycji oraz formy prezentacji i promocji. W dokumencie zdiagnozowano potrzebę dostępności, jakości ekspozycji oraz formy prezentacji i promocji. W dokumencie zdiagnozowano potrzebę waloryzacji obiektów materialnych dziedzictwa kulturowego i oszacowanie ich wartości oraz wsparcia inicjatyw umożliwiający atrakcyjny, interaktywny, oryginalny, wielozmysłowy kontakt z dziedzictwem regionu.

Przedstawione założenia celu strategicznego „Tożsamość i dziedzictwo” będą zrealizowane za pomocą następujących kierunków działań:

1. Budowa tożsamości regionalnej województwa;
  2. Zachowanie oraz promocja dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu;
  3. Wsparcie działań ratowniczych środowiska kulturowego województwa;
  4. Rozwój oferty kulturalnej o znaczeniu regionalnym, krajowym i międzynarodowym;
  5. Promocja marki województwa
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020.

W regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 zawarto opisy strategii dotyczącej wkładu na realizację unijnej strategii na rzecz inteligentnego, zrównoważonego wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu oraz do osiągnięcia spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej. Jeden z opisów dotyczy kultury oraz dziedzictwa regionalnego i traktuje o potrzebie finansowania takich instytucji, jak muzea, biblioteki czy galerie po to, by mogły one w pełni realizować powierzoną im misję publiczną. W opisie zwrócono uwagę na to, że mimo znajdujących się na terenie województwa obiektów zabytkowych podlegających ochronie, np. obiektów architektury sakralnej, rezydencjonalnej, zamków, zespołów miejskich, zieleni zabytkowej, infrastruktury wojskowej i stanowisk archeologicznych, regionów odnotowuje jeden z najmniejszych w skali kraju udział wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego.

W związku z tym wyznaczono następujące wyzwania i potrzeby:

- zachowanie dziedzictwa materialnego;
- zachowanie dziedzictwa niematerialnego;
- kultywowanie tradycji regionalnych;
- wzrost świadomości społecznej dla ochrony dziedzictwa kulturowego.

Działania te mają być realizowane w ramach osi priorytetowej 4 „Region przyjazny środowisku”, w której zawiera się priorytet inwestycyjny 6.3 „Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego”. Celem owego priorytetu jest zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów naturalnych i kulturowych oraz ich zachowanie po to, by zwiększyć konkurencyjność regionu i wpłynąć na rozwój społeczno-gospodarczy. Wymieniono następujące przedsięwzięcia:

-wsparcie projektów infrastrukturalnych realizowanych w instytucjach kultury, bibliotekach, archiwach, muzeach, obiektach i obszarach zabytkowych oraz w obszarach przemysłowych o wartości historycznej;

-konserwacja zabytków ruchomych i materiałów archiwalnych;

-wsparcie działań informacyjnych i promocyjnych na temat walorów środowiskowych i kulturowych pod kątem komercyjnego wykorzystania dziedzictwa kulturowego i naturalnego regionu.

Beneficjentami mogącymi skorzystać ze wsparcia w tym działaniu są m.in. jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne posiadające osobowość prawną, państwowe jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe oraz inne podmioty posiadające osobowość prawną i przedsiębiorcy.

- **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego (czerwiec 2003r.)**

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa jest kontynuacją prac planistycznych rozpoczętych opracowaniem strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego. Został uchwalony przez Sejmik Województwa kujawsko-pomorskiego uchwałą nr IX/135/03 w dniu 26 czerwca 2003r.

W planie zagospodarowania przestrzennego zwrócono uwagę na znaczące bogactwo materialne dziedzictwa kulturowego, którym charakteryzuje się województwo kujawsko-pomorskie. Wymieniono następujące obiekty pozostające pod ochroną konserwatorską:

-obiekty budownictwa i architektury w liczbie 23145, w tym obiekty architektury mieszkalnej, sakralnej, budownictwa obronnego, obiekty użyteczności publicznej i zabudowy przemysłowej;

-cmentarze w liczbie 1752;

-zabytkową zieleń w liczbie ok. 1200 obiektów;

-zabytków archeologicznych w liczbie 41 425.

Zidentyfikowane dziedzictwo kulturowe stanowi dla województwa znaczny potencjał stwarzający szanse dla rozwoju społeczno-gospodarczego, zwłaszcza rozwoju turystyki i wzmocnienia tożsamości regionalnej.

Ochrona dziedzictwa kulturowego jednostek osadniczych województwa realizowana będzie poprzez następujące działania:

-rewaloryzację zabytkowych układów urbanistycznych o dużym znaczeniu kulturowym i historycznym;

-ochronę zasobów kulturowych miast poprzez eliminację ruchu samochodowego z ich zabytkowych centrów;

-konserwację oraz szerokie turystyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego ruin zamków.

- **Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Kujawsko-Pomorskiego**

Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Kujawsko-Pomorskiego została przyjęta przez Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego uchwałą nr XXV/303/04 z dnia 31 sierpnia 2004r.

Celem nadrzędnym Strategii Rozwoju Turystyki Województwa Kujawsko-Pomorskiego jest podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności turystycznej województwa.

Jednym z celów strategicznych jest zwiększenie ruchu turystycznego; został on rozpisany na kilka celów operacyjnych, w tym:

-dbałość o zasoby środowiska kulturowego i przyrodniczego – cel ten zostanie osiągnięty poprzez realizację przypisanych zadań, w tym renowację zasobów dziedzictwa kulturowego o szczególnym znaczeniu dla turystyki;

-rozwój produktu turystycznego województwa – cel ten zostanie osiągnięty poprzez realizację przypisanych zadań, w tym wzmacnianie funkcji kulturalnej miast oraz wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla zwiększenia ruchu krajoznawczego.

- **Program opieki nad zabytkami województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2013-2016**

W ramach prac nad wojewódzkim programem opieki nad zabytkami na lata 2013-2016 sformułowano cel nadrzędny: „Utrzymanie różnorodności kulturowej województwa jako świadectwa historii regionu oraz potencjału dla rozwoju gospodarczego”. Na cel ten składają się cele szczegółowe obejmujące szereg działań bezpośrednio dotyczących opieki nad zabytkami na poziomie gminy:

- **Cel I. Zachowanie dziedzictwa materialnego**

1 kierunek działań: ochrona ustawowa

-wspieranie starań o nadanie tytułu pomnika historii obiektom będącym w fazie wstępnej procedury;

-wspieranie działań samorządów lokalnych zmierzających do nadania kolejnym obiektom statusu pomnika historii;

-wspieranie prac zmierzających do powoływania nowych parków kulturowych;

-wspieranie działań zmierzających do poszerzenia listy obiektów, wpisanych do rejestru zabytków, na przykład poprzez odpowiednie wymogi konkursowe;

-propagowanie i wspieranie prac przy aktualizacji i uzupełnianiu wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków.

2 kierunek działań: prace konserwatorskie i restauratorskie

-kontynuacja współfinansowania prac konserwatorsko-restauratorskich, rewitalizacyjnych i ratunkowych przy obiektach nieruchomości i ruchomych, wpisanych do rejestru zabytków, oraz doskonalenie zasad przyznawania dotacji;

-kontynuacja rozpoczętych prac remontowych, konserwatorskich i adaptacyjnych obiektów zabytkowych, będących własnością Samorządu Województwa;

-kontynuacja wsparcia nowych inicjatyw zmierzających do ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego oraz rozwój infrastruktury obiektów istniejących;

-wspomaganie działań rewaloryzacyjnych i rewitalizacyjnych zdegradowanych cennych obiektów i obszarów o znaczeniu historycznym;

-wspomaganie działań konserwatorsko-restauracyjnych przy zabytkowych układach urbanistycznych i ruralistycznych.

3 kierunek działań: edukacja

-wspomaganie organizacji szkoleń i wykładów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;

-wspomaganie organizacji konkursów o charakterze edukacyjnym;

-nagradzanie działań przyczyniających się do zachowania bądź przywracania historycznych wartości zasobów dziedzictwa kulturowego województwa.

4 kierunek działań: ład przestrzenny

-wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do identyfikacji zachowanych najcenniejszych krajobrazów kulturowych województwa;

-wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc.

5 kierunek działań: dokumentacja i popularyzacja

- współfinansowanie prac badawczych i dokumentacyjnych obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków jako integralnej części procesów konserwatorskich; z uwzględnieniem faktu, iż działania na poziomie dokumentacyjnym poprzedzają proces prac konserwatorskich; z uwzględnieniem faktu, iż działania na poziomie dokumentacyjnym poprzedzają proces prac konserwatorskich i budowlanych, stanowiąc niejednokrotnie poważne obciążenia finansowe dla beneficjenta. W przypadku badań archeologicznych dokumentacja stanowi jedyną formę ochrony stanowisk, które po eksploracji przestają fizycznie istnieć.

Na szczególną uwagę zasługiwać powinny:

-badania architektoniczne,

- badanie na obecność polichromii,
- dokumentacja rysunkowo-pomiarowa,
- opracowania monograficzne i studialne,
- projekty architektoniczne związane z adaptacją obiektów i obszarów zabytkowych,
- dokumentowanie działalności antropogennej w oparciu o badania archeologiczne.

- **Cel II. Zachowanie dziedzictwa niematerialnego**

1 kierunek działań: ochrona

-wspieranie działań zmierzających do ochrony niematerialnego dziedzictwa kultury województwa

2 kierunek działań: edukacja

-wspieranie działań edukacyjnych w zakresie znaczenia, wartości ochrony niematerialnego dziedzictwa kultury województwa;

-wspomaganie działań w obszarze digitalizacji najcenniejszych zasobów folkloru słownego i ich udostępniania;

-wspieranie konkursów związanych z kulturą niematerialną regionu.

3 kierunek działań: zachowanie

-aktywizacja środowisk lokalnych poprzez przywracanie dawnych praktyk tanecznych i muzycznych;

-wspieranie i upowszechnianie „ginących zawodów”.

4 kierunek działań: dokumentacja i badania

-wspieranie badań i tworzenie dokumentacji dotyczącej zjawisk z zakresu dziedzictwa niematerialnego, w szczególności tradycyjnych zwyczajów ludowych, regionalnej muzyki i tańca oraz folkloru słownego.

- **Cel III. Kultywowanie tradycji regionalnych.**

1 kierunek działań: rekonstrukcja, konserwacja i zabezpieczenie

-wspomaganie działań z zakresu rekonstrukcji, konserwacji i zabezpieczenia zabytkowych strojów i rekwizytów, służących do kultywowania zwyczajów ludowych na terenie województwa.

2 kierunek działań: dokumentacja

-wspieranie przedsięwzięć zmierzających do dokumentowania zjawisk i zwyczajów ludowych, ze względu na ich wyjątkową wartość dla budowania tożsamości regionalnej oraz unikatowość w skali ogólnopolskiej.

3 kierunek działań: edukacja i popularyzacja

- wspomaganie organizacji konkursów dotyczących tradycji w celu jej popularyzacji;
- wspomaganie realizacji zajęć edukacyjnych prowadzonych w gwarze lokalnej w wybranych przedszkolach i szkołach na terenie województwa;
- wspomaganie tworzenia digitalizacji najcenniejszych zasobów folkloru słownego i ich udostępniania;
- aktywizacja środowisk poprzez organizowanie warsztatów nauki rękodzieła, budownictwa instrumentów czy nauki gry na instrumentach tradycyjnych;
- wspieranie zajęć z twórcami i rzemieślnikami, dotyczących przekazywania ich umiejętności.

4 kierunek działań: pielęgnacja tradycji

- propagowanie idei organizacji konkursów architektonicznych na obiekty nowe, wprowadzane w tkankę historyczną lub projekty adaptacji obiektów zabytkowych;
- wspieranie i promocja twórczości ludowej;
- wspomaganie działań zmierzających do realizacji projektów ukierunkowanych na promocję tradycji lokalnych.

Cel IV. Wzrost świadomości społecznej dla ochrony dziedzictwa kulturowego.

1 kierunek działań: popularyzacja wiedzy o znaczeniu i konieczności ochrony

- wspieranie organizacji konkursów dla dzieci i młodzieży z zakresu ochrony dóbr kultury;
- wspieranie w oparciu o istniejące mechanizmy (m.in. stypendia, granty, otwarte konkursy ofert w ramach pożytku publicznego) działań popularyzatorskich, edukacyjnych i naukowych związanych z opieką i ochroną dziedzictwa kulturowego, takie jak:
  - opracowania syntetyczne i monograficzne dotyczące dziedzictwa kulturowego województwa w jego wymiarze materialnym i niematerialnym,
  - przewodniki, vademeca, informatory,
  - materiały informacyjne i promocyjne związane z obiektami objętymi ochroną prawną, wspieranie w ramach istniejących regulacji prawnych wydawnictw związanych z dziedzictwem kulturowym (wydawnictwa książkowe, audiobooki, materiały filmowe i inne) ze zbiorów własnych instytucji z terenu województwa;
  - wspieranie działań podnoszących świadomość społeczną w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym, w tym:
    - szkoleń, prelekcji, spotkań, publikacji propagujących ideę parków kulturowych,

-szkoleń, prelekcji, spotka, publikacji propagujących pozytywne wzorce i rozwiązania z dziedziny ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym z obszaru kraju i Europy, celem promocji dobrych praktyk w tym zakresie;

-wspieranie działań służących propagowaniu dziedzictwa kulturowego regionu poprzez środki przekazu elektronicznego i massmedia, w tym:

-rozwój stron internetowych, związanych z problematyką dziedzictwa kulturowego, administrowanych przez Samorząd Województwa;

-digitalizację i upowszechnienie poprzez sieć www. materialnych i niematerialnych zasobów kulturowych regionu,

-tworzenie materiałów multimedialnych, filmowych i radiowych.

2 kierunek działań: edukacja

-kontynuowanie działań zapoczątkowanych w latach poprzednich, związanych z konkursami wiedzy o regionie i zabytkach regionu;

-generowanie współpracy różnych podmiotów do tworzenia interdyscyplinarnego zaplecza działań edukacyjnych.

Cel V. Wzrost konkurencyjności regionu

1 kierunki działań: ochrona

-generowanie współpracy różnych podmiotów dla tworzenia kompleksowych opracowań ochrony i wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego, możliwych do adaptacji w działaniach turystycznych i popularyzatorskich.

2 kierunek działań: promocja

-kontynuacja działań Samorządu Województwa w zakresie imprez i wydarzeń promujących dziedzictwo kulturowe regionu;

-udział w targach turystycznych krajowych i zagranicznych;

-wspomaganie przedsięwzięć promujących najcenniejsze dla województwa obiekty o wartościach kulturowych, istniejące szlaki kulturowe czy markowe produkty turystyczne związane z dziedzictwem kulturowym

-współpraca przy tworzeniu publikacji promującej dziedzictwo kulturowe województwa;

-wspieranie mechanizmów umożliwiających działania związane z promocją lokalnego dziedzictwa kulturowego poprzez wydarzenia i imprezy kulturalne, formy widowiskowe i rekonstrukcyjne. Wśród nich:

-zakup lub wytwarzanie strojów, eksponatów, rekwizytów dla potrzeb grup kultywujących miejscowe tradycje, sztukę, obrzędowość, zwyczaje lub rekonstruujących wydarzenia historyczne związane z regionem,

-tworzenie infrastruktury czasowej lub trwałej dla potrzeb wydarzeń kulturalnych,

-zakup lub wytwarzanie niezbędnych rekwizytów, narzędzi, eksponatów związanych z utrzymaniem, kultywowaniem bądź wskrzeszaniem tradycyjnych zawodów i rzemiosł;

-popularyzacja obiektów o statusie pomnika historii;

-popularyzacja powołanych parków kulturowych.

3 kierunek działań: edukacja

-wsparcie przy organizacji prelekcji, spotkań, publikacji związanych z ukazaniem możliwości rozwoju małego biznesu, wraz z rozwojem infrastruktury, w powiązaniu z obszarami o walorach kulturowych;

-miejsca noclegowe, mała gastronomia, wypożyczalnia sprzętu turystycznego, usługi przewodników itp.;

-upowszechnianie informacji na temat dostępnych stypendiów, grantów i innych form wsparcia działań poza-konserwatorskich, związanych z opieką, ochroną, edukacją i popularyzacją dziedzictwa kulturowego regionu.

4 kierunek działań: zagospodarowanie

-wspieranie rozwoju turystyki bazującej na kulturowym dziedzictwie regionu;

-wspomaganie tworzenia tras turystycznych i produktów turystycznych w oparciu o zasoby dziedzictwa, łączących elementy materialne i niematerialne;

-wspomaganie działań w zakresie kompleksowego zagospodarowania istniejących szlaków kulturowych, zarówno tych o znaczeniu międzynarodowym, jak i regionalnym;

-wspieranie i kształtowanie rozwoju turystyki kulturowej o charakterze religijnym, sentymentalnym czy tematycznym;

-wykorzystanie tożsamości kulturowej regionu jako czynnika marketingowego.

• **Strategia Rozwoju Powiatu Aleksandrowskiego na lata 2011-2020.**

Zgodnie z treścią planu, turystyka i zabytki są istotnymi elementami gospodarczej sfery powiatu. Wynika to z naturalnych warunków i dużej ilości cennych obiektów zabytkowych, do których należą:

-zabudowa uzdrowiskowa miasta Ciechocinek z jedyną w Europie XIX wieczną fabryką soli oraz trzema tężniami i fontanną „Grzyb”

-zabudowa miasta Aleksandrów Kujawski z budynkiem dworcowym z XIX w., pałacem Trojanowskich z końca XIX w. i kościołem parafialnym;

-zabudowa miasta Nieszawa z kościołem farnym z XV w., kościołem franciszkanów z XVIII w., oraz ratuszem miejskim z XIX w.

Cel strategiczny zawarty w dokumencie ma za zadanie zwiększyć rozpoznawalność powiatu na arenie międzynarodowej, podnieść standardy obsługi ruchu turystycznego. Realizowany jest on m.in. poprzez cel operacyjny „Intensyfikacja działalności kulturalnej, zachowania tradycji lokalnych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego”, który wytycza następujące zadania:

- Kształtowanie i zaspakajanie potrzeb kulturalnych wśród społeczeństwa lokalnego poprzez tworzenie warunków dla jej funkcjonowania i rozwoju oraz poprawę dostępności; opis: Położenie nacisku na rozwój działalności kinowej oraz oferty kulturalnej Centrów Kultury. Organizacja wystaw, spotkań autorskich lub inicjowanie wspólnych wyjazdów do teatru lub opery. Szkolenie i doskonalenie instruktorów i animatorów kultury w powiecie.
- Współpraca z mediami lokalnymi i regionalnymi w celu prezentacji walorów naturalnych i kulturalnych Powiatu; opis: Przygotowanie audycji lub reportaży promującej powiat z udziałem miejscowych artystów lub liderów. Współpraca ze sławnymi osobistościami związanymi lub wywodzącymi się z powiatu na rzecz aktywnej jego promocji.
- Opracowanie i wdrażanie Programu Opieki nad zabytkami Powiatu Aleksandrowskiego; opis: Program ma na celu w szczególności: włączenie problemu ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych Powiatu, uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania, popularyzację ochrony zabytków w szkołach i poza szkołami.
- Upowszechnianie i promocja twórczości lokalnych artystów ludowych;
Opis: Położenie nacisku na promocję zawodów ginących w zakresie rękodzieła i pamiątkarstwa. Wprowadzenie ich do skansenów i gospodarstwach prywatnych (agroturystycznych). Organizowanie warsztatów dla dzieci, młodzieży i osób starszych w celu przekazywania cennych umiejętności i zagospodarowania wolnego czasu.
- Wspieranie i ochrona niematerialnego dziedzictwa kultury;
Opis: Głównie poprzez organizowanie wystaw, festiwali, imprez artystycznych, konkursów, konferencji, wspieranie publikacji naukowych i popularyzatorskich o historii i kulturze Powiatu. Spotkania integracyjno-edukacyjne połączone z wymianą doświadczeń między organizacjami zajmującymi się pielęgnacją tradycji i ochroną dziedzictwa kulturowego.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Raciążek wykazuje zgodność z celami wszystkich gminnych dokumentów strategicznych:

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Raciążek (uwarunkowania i kierunki rozwoju; Włocławek 2011-2012r.)

Duży zakres działań wymienionych w dokumencie został osadzony w gospodarce przestrzennej. Część z nich dotyczy stanu dziedzictwa kulturowego zabytków i dóbr kultury współczesnej oraz obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków i dóbr kultury współczesnej.

W granicach administracyjnych gminy Raciążek znajdują się obiekty nieruchome oraz zasoby dziedzictwa kulturowego podlegające ochronie na podstawie art. 7 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2020 r., poz. 282 z późn. zm.), które są wpisane do rejestru zabytków, Gminnej Ewidencji Zabytków i Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków oraz obiekty nieruchome zlokalizowane w trakcie badań powierzchniowych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) – wpisane do Gminnego Rejestru Zabytków oraz w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków.

Na terenie gminy Raciążek do Gminnej Ewidencji Zabytków i Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków wpisany jest jeden układ ruralistyczny wsi – tj. wieś Raciążek, granice strefy konserwatorskiej stanowi obszar w obrębie ulic: Zamkowa, Rynkowa, Wysoka, Winniczna, Nadgórna i podlega ochronie na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 1 lit. B ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2020 r., poz. 282 z późn. zm.).

Za główny kierunek kształtowania się polityki w zakresie dziedzictwa kulturowego uważa się ochronę konserwatorską obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków i Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków.

Zasada ochrony zabytków nieruchomych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków i Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków nakłada następujące wymagania:

-utrzymanie historycznej formy architektonicznej obiektu (gabaryt, forma dachu i rodzaj pokrycia, kompozycja i wystrój elewacji, forma stolarki okiennej i drzwiowej);

-zapewnienie zachowania walorów funkcjonalnych i użytkowych obiektu;

-zagospodarowanie na nowe funkcje przy utrzymaniu walorów zabytkowych;

-opracowanie dokumentacji konserwatorskiej obiektu w przypadku jego rozbiórki;

-współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków zgodnie z odpowiednimi przepisami szczególnymi dotyczącymi ochrony zabytków.

W odniesieniu do krajobrazu kulturowego parków i cmentarzy należy ochroną objąć kompozycję przestrzenną, elementy małej architektury, zespoły zorganizowanej zieleni utrwalonej w krajobrazie kulturowym w postaci alei przydrożnej, drzewostanu. Zakazuje się realizacji inwestycji mogących wpłynąć negatywnie na krajobraz kulturowy, w tym wycinki drzew zabytkowego drzewostanu (z wyjątkiem uzasadnionej i uzgodnionej z konserwatorem zabytków – potrzebie).

Zasada ochrony udokumentowania stanowisk archeologicznych wiąże się z następującymi wymaganiami:

-w przypadku prowadzenia inwestycji w obrębie stanowisk archeologicznych istnieje konieczność zapewnienia inwestorskiego nadzoru archeologicznego lub wyprzedzających badań wykopaliskowych, zgodnie z odpowiednimi przepisami szczególnymi dotyczącymi ochrony zabytków;

-ww. nadzór i badania wymagają uprzednio uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków w formie decyzji administracyjnej, zgodnie z odpowiednimi przepisami szczególnymi dotyczącymi ochrony zabytków;

-w przypadku odkrycia na terenie objętym sporządzeniem niniejszego planu w trakcie prac ziemnych nieujawnionych reliktywów kultury materialnej, należy wstrzymać prace, a teren winien być udostępniony do inwestorskich badań archeologicznych, zgodnie z odpowiednimi przepisami szczególnymi dotyczącymi ochrony zabytków.

Zasada ochrony w obszarze układu ruralistycznego wsi Raciążek wiąże się z następującymi wymaganiami:

-trwałe zachowanie i rewaloryzacja historycznego układu przestrzennego we wszystkich jego elementach;

-usunięcie lub przebudowa obiektów kolidujących z historycznym układem i lokalną architekturą;

-dostosowanie nowych obiektów do historycznej kompozycji przestrzennej i historycznej architektury,

-opracowanie rozwiązań inwestycyjnych na podstawie zaleceń konserwatorskich, zgodnie z odpowiednimi przepisami szczególnymi dotyczącymi ochrony zabytków.

• **Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Raciążek**

Gmina Raciążek posiada opracowany miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów wielofunkcyjnych i budownictwa mieszkaniowego we wsiach Raciążek, Podole, Siarzewo i Niestuszewo, miejscowy plan

zagospodarowania przestrzennego we wsi Niestuszewo w zakresie lokalizacji kopalni żwiru na działce nr 21/3; 21/4.

W dokumentach wprowadzono konieczność uzyskania pozwolenia i uzgodnienia z działającą w imieniu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków właściwą służbą ochrony zabytków robót ziemnych w obrębie stanowisk archeologicznych.

Z uwagi na położenie terenów w obszarze o wysokich wartościach krajobrazu kulturowego i przyrodniczego ustala się utrzymanie luźnej zabudowy typu willowego o ograniczonej wysokości.

• **Lokalny Program Rozwoju Gminy.**

Lokalny Program rozwoju Gminy Raciążek wyznacza następujące zadania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego:

-wspieranie rozwoju funkcji turystycznych gminy m.in. poprzez współdziałanie z gminami i miastami w zakresie poprawy atrakcyjności turystycznej gminy, wykorzystując walory historyczne, klimatyczne, kulturowe itp.

-wspieranie działań kształtujących świadomość kulturową, historyczną, przyrodniczą mieszkańców, przy wykorzystaniu istniejących walorów środowiskowych;

-zadanie mające na celu zwiększenie potencjału turystycznego to przede wszystkim budowa ścieżek rowerowych, budowa ciągu ulicy Zamkowej, budowa Centrum Sportów Zimowych, oznakowanie istniejących szlaków turystycznych pieszych i rowerowych, wyznaczenie szlaku rowerowego wzdłuż Wisły, stworzenie folderów informacyjno-promocyjnych gminy, tworzenie gospodarstw agroturystycznych oraz tworzenie punktów gastronomicznych dla obsługi turystów i zagospodarowanie ruin zamku.

5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.

5.2.1 Zarys historii gminy Raciążek.

Gmina Raciążek leży na lewym brzegu Wisły w południowo-zachodniej części województwa kujawsko-pomorskiego, w powiecie aleksandrowskim. Od wschodu jej granicę wyznacza brzeg rzeki Wisły, od północy przylega do wydzielonego miasta Ciechocinek i gminy wiejskiej Aleksandrów Kujawski, od zachodu sąsiaduje z gminą Koneck, a od południa sąsiaduje z miastem Nieszawa i gminą Waganiec.

W 1975 roku w wyniku reformy administracyjnej państwa Gmina Raciążek uległa likwidacji a jej obszar został podzielony pomiędzy ościennie gminy. Z dniem

1 października 1982r. Gmina Raciążek znów pojawiła się na mapie administracyjnej kraju.

Teren, który obecnie zajmuje, w średniowieczu należał do biskupów wrocławskich. Raciążek, to historyczna miejscowość o charakterze obronnym. pierwsza wzmianka o Raciążku pochodzi z aktu uposażenia Benedyktynów w Mogilnie z 1066 roku. Jako własność biskupów wrocławskich Raciążek pierwszy raz występuje w roku 1250 w dokumencie ks. kujawskiego Kazimierza syna Konrada Mazowieckiego, jako miejsce układów polsko - krzyżackich.

W roku 1265 stare grodzisko przebudowano na zamek. W 1317 roku Raciążek uzyskał status miasta na prawie magdeburskim. W 1397r. na zamku przebywała królowa Jadwiga, gdzie prowadziła pertraktacje z wielkim mistrzem Konradem Von Jungingenem o zwrot ziemi dobrzyńskiej. W kościelnym muzeum do dziś znajduje się ornat, który wyszedł spod ręki królowej. W 1402r. król Władysław Jagiełło na zamku odbierał hołd od Ulryka Von Osten, hrabiego Drezdenka, zaś w 1404r. z Radą Królewską prowadził układy z Krzyżakami w efekcie których odzyskał ziemię dobrzyńską. W 1410r. po zwycięskiej bitwie pod Grunwaldem Władysław Jagiełło na raciążkim zamku zbierał siły i prowadził rozmowy pokojowe z zakonem Krzyżackim zakończone pokojem toruńskim w 1411r. W latach 1464 - 1500 nastąpiła gruntowna przebudowa zamku, zastosowano ornamentykę gotycką. W 1734r. biskup Krzysztof Szembek wznosił pałac włoski z ogrodem. Był to pałac piętrowy z łamanym mansardowym dachem. Z upadkiem Polski pałac popadł w ruinę.

Po rozbiorach Polski w 1795r. Raciążek wraz przyległymi ziemiami dostał się pod panowanie pruskie i dopiero po wojnach napoleońskich miasto znów znalazło się w granicach Królestwa Polskiego w 1815r.

W 1827r. pruski administrator Sydow doprowadził do zniszczenia pałacu w efekcie czego rozebrano go do fundamentów a cegłę wywieziono do Torunia przeznaczając na budowę obory i stajni, dworu i browaru w Ostrowach i folwarku w Straszewie. W 1830r. w lecie przez Wisłę (prastarym korytem) obok Raciążka przeprowiała się armia carska gen Paskiewicza przez Brześć i Łowicz na Warszawę by stłumić powstanie listopadowe. W 1867r. władze carskie pozbawiły Raciążka praw miejskich za sprzyjanie powstaniu styczniowemu. W tym samym roku w wyniku reformy administracyjnej Raciążek trafia do powiatu nieszawskiego. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918r. Raciążek znalazł się w granicach województwa warszawskiego, następnie pomorskiego a po II wojnie światowej w obrębie województwa bydgoskiego, potem wrocławskiego. Siedziba powiatu została przeniesiona z Nieszawy do Aleksandrowa w 1932r. teren ten wchodził w obszar historyczno-geograficznej krainy Kujaw, wydzielonej w początku XX w. jako Księstwo Kujawskie.

Na zastój w rozwoju gminy wpłynęły dwie wojny światowe. Oblicze gminy zmieniło się w okresie powojennym. Powstało wiele nowych domów, budynków gospodarczych, wszystkie domostwa zostały wyposażone w elektryczność i wodę. Polepszeniu uległ także stan dróg i komunikacja. Zmechanizowanie gospodarstw rolnych wpłynęło na wyniki osiągnięte przez rolników w szczególności uprawy roślinnej, przekraczając średnią krajową.

5.2.2 Zabytki nieruchome gminy Raciążek

Dzieje obszaru gminy pozostawiły po sobie wiele różnych śladów w postaci obiektów kultury materialnej. Spośród obiektów na terenie gminy Raciążek do Wojewódzkiego Rejestru zabytków wpisano:

- kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych i św. Hieronima z lat 1597-1612. Kościół w Raciążku pochodzi z XVI wieku. Jego fundatorem był bp kujawsko-pomorski Hieronim Rozdrażewski. Wybudowany został w latach 1597-1612. Budowę ukończył bp Wawrzyniec Gembicki w 1612 roku, a konsekracji dokonał w 1627 roku biskup Baltazar Miaskowski. W czasie okupacji niemieckiej w latach 1939-1945, kościół został ograbiony, a przed kapitulacją podminowany. Niemcy zabrali wówczas m.in. boczny ołtarzyk pochodzący z XIV wieku. Kościół został zbudowany w stylu późnogotyckim ze szczytami renesansowymi, orientowany (tzn. wzniesiony w kierunku wschód-zachód), murowany i opięty uskokowymi szkarpami, kryty dachówką. Prezbiterium jest kwadratowe z półokrągłą absydą. Od nawy głównej oddziela ją barokowy łuk tęczy pochodzący z XVII wieku z Chrystusem i figurami umieszczonymi nad splotem rzeźbionej winorośli. Od północnej strony kościoła znajduje się zakrystia, która jest sklepiona krzyżowo. Do szerszej, prostokątnej nawy od zachodu przylega wieża, a od północy przybudówka z 1924 roku. Wnętrze kościoła kryte było pierwotnie stropem, ale w 1924 roku przesklepione zostało kolebką z lunetami. Ołtarz główny pochodzi z XVI wieku i stanowi fundację biskupa Miaskowskiego. W głębi ołtarza znajduje się obraz malowany na desce, przedstawiający Chrystusa ukrzyżowanego oraz Najświętszą Marię Pannę i Marię Magdalenę, zaś pośrodku wizerunek klęczącego fundatora kościoła – biskupa Hieronima Rozdrażewskiego. Ołtarz zbudowany został w stylu późnorenesansowym z drzewa modrzewiowego (renesans niemiecki). Stalle renesansowe pochodzą z 1630 roku, a odnowione zostały w 1865 roku. Obrazy w stallach i obraz Wszystkich Świętych na zasuwie przy głównym ołtarzu zostały namalowane w 1830 roku przez Adama Malinowskiego. W prawej części kościoła znajduje się ołtarz barokowy z XVII wieku przedstawiający Matkę Bożą Śnieżną. W lewej części świątyni usytuowany jest barokowy ołtarz z XVIII wieku, przedstawiający Świętego Józefa na łożu śmierci w srebrnych sukienkach rokokowych gdańskiej roboty z XVIII wieku. Na ścianach natomiast znajdują się neorenesansowe płaskorzeźby z glinki terakotowej, przedstawiające czternaście stacji drogi krzyżowej. Tęcza (zwana łukiem) łącząca dwa boczne ołtarze pochodzi z XVII wieku. W centrum Grupa Ukrzyżowania z XVIII wieku łączy święte osoby Starego i Nowego Testamentu (Abraham i Melchizedek). Ambona barokowa pochodzi z XVIII wieku. Monstrancja natomiast jest rokokowa i pochodzi z około 1784 roku. Ornat biały z kolumną haftowaną w przełomie XV/XVI wiek. Kilkanaście figur drewnianych z okresu XVI – XVII wiek. W wieży kościoła zamontowane są dwa dzwony. Pierwszy odlany został w 1617 roku przez Andrzeja Lube, drugi zaś w 1648 roku przez Augusta Koesche. Malowanie ścian prezbiterium i kościoła zostało wykończony w 1928 roku, staraniem księdza Pawła Guranowskiego przez Ewelinę de Cortenei. Nad zakrystią znajduje się muzeum parafialne, w którego posiadaniu jest wiele ciekawych eksponatów. Jednym z najciekawszych jest gotycki ornat z białego adamaszku, na którym złotymi nićmi wyhaftowano wizerunek Matki Boskiej z Dzieciątkiem oraz świętych. W muzeum

znajdują się także zbiory bibliofilskie – 257 pozycji z okresu XVI do XIX wieku, oprócz tego księga mszalna z XVIII wieku, miecz z XIII wieku, rzeźby, dokumenty a nawet hełm tatarski z XVIII wieku.

Fot. Kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych i św. Hieronima.

- Ruiny zamku biskupiego. W miejscu dzisiejszego zamku istniał gród drewniano-ziemny, o czym wiadomo dzięki wystawieniu dokumentu w 1250 roku w tym miejscu przez księcia Kazimierza I kujawskiego. Kolejny dokument wystawił tutaj biskup Wolimir ze Świętoplekiem, więc można uznać, że było to w tym czasie ważne miejsce. W czasie wojny polsko-krzyżackiej (1327–1332) Raciążek został w 1329 i w 1330 roku oblężony przez Krzyżaków, którzy po ośmiodniowym oblężeniu zdobyli i zniszczyli biskupi gród. Zamek murowany zbudowany został w stylu gotyckim około 1340 roku z rozkazu biskupa Macieja z Gołańczy w miejscu wcześniejszego zniszczonego przez Krzyżaków grodu. Pierwszy murowany obiekt składał się z jednego budynku o trzech kondygnacjach i rozmiarach 12 x 25 metrów. W 1358 roku na zamku przebywał król Kazimierz Wielki. Po śmierci Kazimierza Wielkiego w 1370 roku i wynikłego stąd zamętu, w 1375 r. książę gniewkowski Władysław Biały korzystając z pomocy pana von Osten z Drezdenka i oddziałów burgundzkich Filipa Śmiałego wtargnął na Kujawy i obległ zamek w Raciążku. Przed 1383 rokiem główny budynek został przez biskupa Zbylutę z Wąsacza poszerzony do rozmiarów 17 x 25 metrów. Wtedy też wzdłuż krawędzi zbrocza wzniesiono mury obwodowe. Podczas kolejnych rozbudów przy południowym odcinku murów powstały zabudowania gospodarcze. W kwietniu 1388 roku na zamku przebywał Władysław Jagiełło. Zamek w okresie poprzedzającym Wielką Wojnę był kilkakrotnie wykorzystywany do rokowań z Krzyżakami. Następny pobyt Jagiełły potwierdzony jest 25 maja 1402 roku, gdy regulowano problem Drezdenka. W dniach 18-23 maja 1404 roku na zamku przebywali król Władysław II Jagiełło i książę

Witold Kiejstutowicz, których posłowie spotykali się na wyspie pod zamkiem z posłami wielkiego mistrza Konrada von Jungingen. Negocjacje prowadzono na temat wykupu przez Polskę ziemi dobrzyńskiej i zamku w Złotorii oraz potwierdzenia przynależności Żmudzi do Zakonu Krzyżackiego. W wyniku negocjacji podpisano pokój w Raciążku. Po bitwie pod Grunwaldem w dniu 27 września 1410 roku na zamku zatrzymał się król Jagiełło, a 10-13 grudnia spotkał się na zamku z Heinrichem von Plauen. Ponownie król przebywał na zamku 2 lutego 1411 roku, oraz w końcu kwietnia 1414 roku. Ostatni raz król odwiedził zamek w maju 1420 roku. Przed 1422 rokiem dowódca załogi Dobek Puchała przekazał zamek kapitule. Z rachunków biskupich wiadomo, że prace budowlane prowadzono na zamku w latach 1498-1500. Przed 1537 rokiem biskup Jan Karnkowski sfinansował budowę czworobocznej wieży. W latach 1582-1600 Hieronim Rozdrażewski rozbudował zamek oraz przekształcił wnętrza tak aby powstała renesansowa rezydencja obronna. Podczas tej przebudowy wzniesiono przy suchej fosie czworoboczną wieżę bramną. Po zniszczeniach z połowy XVII wieku zamek został opuszczony. W początkach XVIII wieku Felicjan Konstanty Szaniawski wznosił drewniany budynek poza terenem zamkowym, a w 1720 roku biskup Krzysztof Antoni Szembek wykorzystał zniszczone mury głównego budynku zamkowego do wzniesienia barokowego pałacu, do czego zatrudnił toruńskiego architekta Jana B. Cocchiego. Pałac ten po III rozbiórce Polski został zburzony przez władze pruskie. Zachowały się jedynie fragmenty murów przyziemia. W latach 1978-85 przeprowadzono badania archeologiczno-architektoniczne.

Fot. Ruiny zamku biskupiego

- Dom mieszkalny z początków XIX w., ul. Zamkowa 39

Fot. Dom mieszkalny z początków XIX w., ul. Zamkowa 39

- Grodzisko z okresu średniowiecza

Fot. Grodzisko z okresu średniowiecza

5.2.3. Zabytki archeologiczne

Na terenie gminy Raciążek ochroną konserwatorską objęto stanowiska z poszerzoną strefą ochrony archeologicznej (w miejscowości Raciążek) oznaczone na rysunku studium symbolem graficznym i numerem. W ewidencji WKZ na terenie gminy Raciążek znajduje się 60 stanowisk archeologicznych. Ustalenia:

-dla wszelkiej działalności inwestycyjnej należy ustalić warunki ochrony konserwatorskiej, a prace prowadzone mogą być pod nadzorem archeologicznym.

-w razie stwierdzenia reliktyw kultury materialnej teren powinien być udostępniony do inwestorskich badań archeologicznych.

Wśród 60 rozpoznanych w gminie Raciążek stanowisk archeologicznych, większość z nich to ślady osadnicze, punkty osadnicze, osady. Występują też cmentarzyska, obozowiska i jedno grodzisko.

Najstarsze pochodzą z epoki neolitu. Wśród nich warto wymienić stanowiska: (AZP 43-45/2), (AZP 43-45/4), (AZP 43-45/5) w sołectwie Raciążek prezentujący k. pucharów lejkowatych, z kolei w sołectwie Podole znajduje się stanowisko: (AZP 43-45/3) z neolitu z k. pucharów lejkowatych. Z neolitu znajdziemy też stanowiska archeologiczne z miejscowości Siarzewo (AZP 43-45/14), (AZP 43-16/19), (AZP 43-46/29) i sołectwie Turzno (AZP 43-45/44).

Stanowiska archeologiczne chronologicznie przynależące do epoki brązu związane z kulturą łużycką, przeworską znajdują się m.in. w Niestuszewie: (AZP 43-46/35), (AZP 43-46/36), Podolu (AZP 43-45/3), (AZP 43-46/24); Podzamczu (AZP 43-46/31), (AZP 43-46/33), Siarzewie (AZP 43-46/14), (AZP 43-46/16), (AZP 43-46/18), (AZP 43-46/19), (AZP 43-46/25), (AZP 43-46/27), (AZP 43-46/28) i Turzynku (AZP 44-45/37) (AZP 44-45/43).

Wyróżnić można jedno stanowisko z okresu rzymskiego z miejscowości Turzynek (AZP 44-45/42).

Pozostałe stanowiska archeologiczne gminy Raciążek pochodzą ze średniowiecza i epoki nowożytnej.

Wykaz stanowisk archeologicznych na obszarze gminy Raciążek.

Lp.	miejsowość	gmina	nr stan.	nr AZP	nr na AZP	funkcja	kultura	chronologia	uwagi
1	Kuczek-Zalesie	Raciążek	1	43-45		3 obozo wisko	k. pucharów lejkowatych	neolit	
2	Raciążek	Raciążek	2	43-45		5 osada	k. polska	XIV-XVI w.	
3	Raciążek	Raciążek	3	43-45		6 osada	k. polska	XV-XVII w.	
4	Raciążek	Raciążek	4	43-45		7 osada	k. polska	XIV-XVI w.	
5	Raciążek	Raciążek	5	43-45		8 ślad osadnictwa	k. prapolska	XIII w.	
						8 osada	k. polska	XV-XVI w.	
6	Ciechocinek	Raciążek	5	43-45		19 osada		pradzieje	
7	Ciechocinek	Raciążek	6	43-45		20 osada	k. pucharów lejkowatych	neolit	
						20 osada	k. przeworska	późny okres lateński-wczesny okres rzymski	
8	Ciechocinek	Raciążek	7	43-45		21 osada	k. pucharów lejkowatych	neolit	
						21 osada	k. łuzicka	halsztat	
						21 osada	k. polska	XV-XVII w.	
9	Ciechocinek	Raciążek	8	43-45		22 obozo wisko		pradzieje	
						22 osada	k. polska	XIII-XV w.	
10	Ciechocinek	Raciążek	9	43-45		23 obozo wisko	k. pucharów lejkowatych	neolit	
11	Ciechocinek	Raciążek	11	43-45		25 ?	?		
12	Turzno	Raciążek	1	43-45		33 obozo wisko		pradzieje	
13	Turzno	Raciążek	2	43-45		34 ślad osadnictwa	k. polska	XIII-XIV w.	
14	Raciążek	Raciążek	1	43-45		35 grodzi sko/za mek	k. prapolska	XII-XVII w.	
15	Turzno	Raciążek	3	43-45		41 punkt osadniczy	k. przeworska	neolit	
16	Turzno	Raciążek	4	43-45		42 osada		późne średniowiecze	
17	Turzno	Raciążek	5	43-45		43 ślad osadnictwa		późne średniowiecze	
						43 ślad osadnictwa		nowożytny	
18	Turzno	Raciążek	6	43-45		44 ślad osadnictwa		późne średniowiecze	
19	Turzno	Raciążek	7	43-45		45 ślad osadnictwa		późne średniowiecze	
20	Raciążek	Raciążek	7	43-45		46 ślad osadnictwa		późne średniowiecze	
						46 ślad osadnictwa		nowożytny	
21	Raciążek	Raciążek	8	43-45		47 ślad osadnictwa		późne średniowiecze	
22	Raciążek	Raciążek	9	43-45		48 ślad osadnictwa		późne średniowiecze	

						śląd osadnictwa		I-II okres epoki brązu	
23	Raciążek	Raciążek	10	43-45	49	osada		późne średniowiecze	
24	Raciążek	Raciążek	12	43-45	50	relikt zabudowy związanej z pałacem bpa Szaniawskiego		nowożytny XVIII w.	
25	Raciążek	Raciążek	13	43-45	51	ośrodek miejski		późne średniowiecze XIV w.	
26	Siarzewo	Raciążek	2	43-46	24	śląd osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	neolit	
						punkt osadniczy		nowożytny XVI-XVII w.	
						śląd osadnictwa			
27	Siarzewo	Raciążek	6	43-46	25	osada	k. pucharów lejkowatych	neolit	
28	Siarzewo	Raciążek	3	43-46	26	punkt osadniczy	k. pucharów lejkowatych	neolit	
						śląd osadnictwa		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVII w.	
						punkt osadniczy	k. łyżeczka		
29	Siarzewo	Raciążek	4	43-46	27	punkt osadniczy	k. prapolska	faza E	archiwalnie znana lokalizacja
30	Siarzewo	Raciążek	5	43-46	28	śląd osadnictwa		epoka kamienia/początek epoki brązu	
						punkt osadniczy	k. łyżeczka		
						śląd osadnictwa	k. prapolska	faza E	
31	Siarzewo	Raciążek	1	43-46	38	osada	k. przeworska	neolit	archiwalnie znana lokalizacja
32	Siarzewo	Raciążek	7	43-46	39	punkt osadniczy		XIII-XV w.	
33	Siarzewo	Raciążek	8	43-46	40	śląd osadnictwa	k. łyżeczka		
						śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.	
34	Siarzewo	Raciążek	9	43-46	41	śląd osadnictwa		pradzieje	
						punkt osadniczy		nowożytny XVI-XVII w.	
35	Siarzewo	Raciążek	10	43-46	42	obożisko		epoka kamienia/początek epoki brązu	
						śląd osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.	
36	Podzamcze	Raciążek	1	43-46	43	śląd osadnictwa		XIII-XIV w	
37	Podzamcze	Raciążek	2	43-46	44	śląd osadniczy	k. łyżeczka	epoka brązu	

56	Dąbrówka Duża	Raciążek	2	44-45	60	osada		średniowiecze	
57	Raciążek	Raciążek	11	44-45	63	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
58	Dąbrówka	Raciążek	1	44-45	64	obożo wisko	k. pucharów lejkowatych	Neolit	
59	Dąbrówka Mała	Raciążek	2	44-45	65	osada		wczesne średniowiecze faza E	
						osada		późne średniowiecze	
						osada		nowożytny	
60	Dąbrówka	Raciążek	3	44-45	72	osada		późne średniowiecze XV w.	

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

5.3.1 Zabytki nieruchome w wojewódzkim rejestrze zabytków

Na terenie gminy Raciążek istnieją cztery obiekty wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków. W poniższej tabeli przedstawiono szczegółowo ich zestawienie.

LP.	OBIEKT	ADRES	CZAS POWSTANIA	Rejestr zabytków
	ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO :			
1.	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY RZYMSKOKATOLICKI PW. WSZYSTKICH ŚWIĘTYCH I ŚW. HIERONIMA	ZAMKOWA 30	1597-1612	1927. 08. 31- A/466 (DAWNY NR REJ. ZAB. –5/247/A)
2.	RUINY ZAMKU		Po 1330	1955. 06. 04 – A/698 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 31/315/A)
3.	DOM	ZAMKOWA 39	1 POL. XIX W.	1980. 08. 08 – A/1298 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 83/A)
4.	GRODZISKO			1965. 11. 03 – C/47 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 112/48/C)

5.3.2 Pozostałe zabytki nieruchome w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

W ewidencji prowadzonej przez Wojewódzkiego Konserwatora zabytków znajduje się 57 zabytków.

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA
1.	RACIĄŻEK	DOM MUROWANY, UL. BRZOZOWA 2	XIX/XX W.
2.	RACIĄŻEK	DOM MUROWANY, UL. BRZOZOWA 2	XIX/XX W.
3.	RACIĄŻEK	DOM MUROWANY, UL. BRZOZOWA 14/16	POCZ. XX W.
4.	RACIĄŻEK	DOM MUROWANY, UL. BRZOZOWA 18	POCZ. XX W.
5.	RACIĄŻEK	DOM MUROWANY, UL. GLINKI 6	XIX/XX W.
6.	RACIĄŻEK	DOM MUROWANY, UL. GLINKI 10	XIX/XX W.
7.	RACIĄŻEK	KAPLICZKA MUROWANA, UL. NADGÓRNA	POCZ. XX W.
8.	RACIĄŻEK	DOM DREWNIANY, UL. NADGÓRNA 3	1 POL. XIX W.
9.	RACIĄŻEK	DOM DREWNIANY, UL. NADGÓRNA 5	XIX/XX W.
10.	RACIĄŻEK	DOM MUROWANY, UL. NADGÓRNA 6	K. XIX W.
11.	RACIĄŻEK	DOM MUROWANY, UL. NADGÓRNA 10	POŁ. XIX W.
12.	RACIĄŻEK	DOM MUROWANY, UL. NADGÓRNA 12	POCZ. XX W.
13.	RACIĄŻEK	DOM MUROWANY, UL. NADGÓRNA 16	XIX/XX W.
14.	RACIĄŻEK	DOM MUROWANY, UL. POLNA 6	POCZ. XX W.
15.	RACIĄŻEK	SZKOŁA MUROWANA, OB. PRZEDSZKOLE	POCZ. XX W.
16.	RACIĄŻEK	DOM MUROWANY, UL. RYNKOWA 3	XIX/XX W.
17.	RACIĄŻEK	DOM MUROWANY, UL. RYNKOWA 5	XIX/XX W.
18.	RACIĄŻEK	DOM MUROWANY, UL. RYNKOWA 7	2 POŁ. XIX W.
19.	RACIĄŻEK	DOM DREWNIANY, UL. SZKOLNA 2	OK. 1935R.
20.	RACIĄŻEK	DOM MUROWANY, UL. WIATRACZNA 1	POCZ. XX W.

21.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. WIATRACZNA 2	XIX/XX W.
22.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. WIATRACZNA 10	XIX/XX W.
23.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. WIATRACZNA 12	POCZ. XX W.
24.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. WIATRACZNA 14	K. XX W.
25.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. WIATRACZNA 15	POCZ. XX W.
26.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. WIATRACZNA 16	1 POŁ. XX W.
27.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. WIATRACZNA 17	XIX/XX W.
28.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. WIATRACZNA 22	POCZ. XX W.
29.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. WIATRACZNA 28	POCZ. XX W.
30.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. WIATRACZNA 38	XIX/XX W.
31.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. WIATRACZNA 40	XIX/XX W.
32.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. WIATRACZNA 44	XIX/XX W.
33.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. WIATRACZNA 54	XIX/XX W.
34.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. WIATRACZNA 56	POCZ. XX W.
35.	RACIAŹEK	DOM MUROWANO-GLINIANY, UL. WIATRACZNA 58	2 POŁ. XIX W.
36.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. WYSOKA 5	K. XIX W.
37.	RACIAŹEK	BUDYNEK GOSPODARCZY MUROWANY, UL. WYSOKA 7	K. XIX W.
38.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. WYSOKA 12	POŁ. XIX W.
39.	RACIAŹEK	BUDYNEK GOSPODARCZY MUROWANY, UL. WYSOKA 14	K. XIX W.
40.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. WYSOKA 24	XIX/XX W.
41.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. WYSOKA 27	2 POŁ. XIX W.
42.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. ZAMKOWA 1	2 POŁ. XIX W.
43.	RACIAŹEK	BUDYNEK GOSPODARCZY MUROWANO-GLINIANY	XIX/XX W.
44.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. ZAMKOWA 13	POCZ. XX W.
45.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. ZAMKOWA 32	2 POŁ. XIX W.
46.	RACIAŹEK	PLEBANIA, UL. ZAMKOWA 35	XIX/XX W.
47.	RACIAŹEK	BUDYNEK GOSPODARCZY MUROWANY, UL. ZAMKOWA 35	XIX/XX W.
48.	RACIAŹEK	POCZTA MUROWANA, UL. ZAMKOWA 36	2 POŁ. XIX W.
49.	RACIAŹEK	DOM DREWNIANY, UL. ZAMKOWA 41	2 POŁ. XIX W.
50.	RACIAŹEK	DOM DREWNIANY, UL. ZAMKOWA 42	OK. 1820R.
51.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. ZAMKOWA 43	POCZ. XX W.
52.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. ZAMKOWA 45	POCZ. XX W.
53.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. ZAMKOWA 47	XIX/XX W.
54.	RACIAŹEK	DOM MUROWANY, UL. ZAMKOWA 49	K. XIX W.

55.	RACIĄŻEK	DOM MUROWANY, UL. ZAMKOWA 50	K. XIX W.
56.	RACIĄŻEK	DOM MUROWANY, UL. ZAMKOWA 53	POŁ. XIX W.
57.	RACIĄŻEK	DOM MUROWANY, UL. ZAMKOWA 89	I. POŁ. XIX W.

5.4 Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Raciążek

5.4.1 Gminna Ewidencja Zabytków gminy Raciążek.

Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010r., która weszła w życie 5 czerwca 2010r. znacznie wzmocniła rolę gminnej ewidencji zabytków czyniąc z niej źródło prawa miejscowego. Do art. 19 dodano ust. 1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Są to zabytki wpisane do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchome, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

Po wejściu w życie nowelizacji gmina Raciążek przystąpiła do prac związanych z powołaniem do życia Gminnej Ewidencji Zabytków. Weryfikacja zabytków nieruchomości w terenie była utrudniona z racji dużej ilości inwestycji drogowych na terenie gminy oraz zmian adresowych i administracyjnych powstałych od czasu sporządzenia wyjściowej dokumentacji w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków.

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r. (Dz.U. z 2020 r., poz. 282 z późn. zm.) oraz Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011r., w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661) jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

GEZ		KARTA ADRESOWA ZABYTKU NIERUCHOMEGO		3. Miejscowość RACIĄŻEK	
1. Nazwa HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY		2. Czas powstania 1147 r. – osada 1317 r. – lokacja miasta na prawie magdeburskim 1827 r. – regulacja układu przestrzennego 1867 r. – utrata praw miejskich		4. Adres Raciążek	
5. Fotografia z opisem wskazujących orientację albo mapa z zaznaczonymi stanowiskami archeologicznymi				współrzędne geograficzne N: 52° 51' 33,75" E: 18° 48' 13,71" 52° 51' 21,99" 18° 48' 57,55" 52° 51' 27,49" 18° 49' 20,76" 52° 51' 34,52" 18° 48' 46,80"	
		5. Podziałność administracyjna województwo kujawsko-pomorskie powiat aleksandrowski gmina wiejska Raciążek		6. Terminy ochrony W ewidencji zabytków województwa kujawsko-pomorskiego	
		7. Opracowanie karty (autor, data i podpis) Zbigniew Sołtyński; 15.07.2014			

Karta ewidencyjna zabytku zawiera w szczególności dane umożliwiające określenie zabytku oraz miejsce położenia. Gminna ewidencja zabytków stanowi część wojewódzkiej ewidencji zabytków, która z kolei jest częścią krajowej ewidencji zabytków prowadzonej przez Generalnego Konserwatora Zabytków. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Zweryfikowany zasób zabytków nieruchomości gminy Raciążek przedstawia poniższa tabela.

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANI A	REJESTR ZABYTKÓW	UWAGI
1.	RACIĄŻEK	HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY	1147R.		E.Z.
2.	RACIĄŻEK	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY RZYMSKOKATOLICKI P.W. WSZYSTKICH ŚWIĘTYCH I ŚW. HIERONIMA W ZESPOLE KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO, UL. ZAMKOWA 30	LATA 1597-1612	31.08.1927-A/466	
2.1	RACIĄŻEK	OGRODZENIE KOŚCIOŁA W ZESPOLE KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO, UL. ZAMKOWA 30	KONIEC XIX W.		E.Z.
2.2	RACIĄŻEK	PLEBANIA W ZESPOLE KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO, UL. ZAMKOWA 35	1890R.		E.Z.
2.3	RACIĄŻEK	OGRODZENIE PLEBANII W ZESPOLE KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO, UL. ZAMKOWA 35	1890R.		E.Z.
2.4	RACIĄŻEK	BUDYNEK GOSPODARCZY PRZY PLEBANII	1890R.		E.Z.
3.	RACIĄŻEK	RUINY ZAMKU	PO 1330R.	04.06.1955 – A/698	
4.	RACIĄŻEK	CMENTARZ PARAFIALNY RZYMSKO-KATOLICKI, UL.	1 POŁ. XIX W.		E.Z.

		ZAMKOWA 27			
5.	RACIAŹEK	OGRODZENIE CMENTARZA PARAFIALNEGO, UL. ZAMKOWA 27	XIX/XX W.		E.Z.
6.	RACIAŹEK	CMENTARZ CHOLERYCZNY, UL. SZKOLNA	1880R.		E.Z.
7.	RACIAŹEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. BRZOZOWA 14	1 POŁ. XX W.		E.Z.
8.	RACIAŹEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. BRZOZOWA 18	1911 R.		E.Z.
9.	RACIAŹEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. GLINKI 6	1 POŁ. XX W.		E.Z.
10.	RACIAŹEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. GLINKI 10	1 POŁ. XX W.		E.Z.
11.	RACIAŹEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. KWIATOWA 1	1 POŁ. XX W.		E.Z.
12.	RACIAŹEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. KWIATOWA 5	XIX/XX W.		E.Z.
13.	RACIAŹEK	KRZYŹ PRZYDROŹNY, UL. NADGÓRNA	POCZ. XX W.		E.Z.
14.	RACIAŹEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. NADGÓRNA 5	POCZ. XX W.		E.Z.
15.	RACIAŹEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. NADGÓRNA 12 (DAWNIEJ NR 6)	XIX/XX W.		E.Z.
16.	RACIAŹEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. NADGÓRNA 16 (DAWNIEJ NR 3)	1920R.		E.Z.
17.	RACIAŹEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. NADGÓRNA 20	POCZ. XX W.		E.Z.
18.	RACIAŹEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. NADGÓRNA 21 (DAWNIEJ NR 12)	1 POŁ. XX W.		E.Z.
19.	RACIAŹEK	SZKOŁA, OB. BUDYNEK MIESZKALNY, RYNKOWA 1 (DAWNIEJ NAGÓRNA 22)	1900R.		E.Z.
20.	RACIAŹEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. RYNKOWA 3	POCZ. XX W.		E.Z.
21.	RACIAŹEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. RYNKOWA 7	2 POŁ. XIX W.		E.Z.
22.	RACIAŹEK	POZOSTAŁOŚCI OGRODZENIA, UL. SZKOLNA 2	1935R.		E.Z.
23.	RACIAŹEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. WIATRACZNA 2/4	1930R.		E.Z.
24.	RACIAŹEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. WIATRACZNA 8	1930R.		E.Z.
25.	RACIAŹEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. WIATRACZNA 10	1930R.		E.Z.
26.	RACIAŹEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. WIATRACZNA 13	1930 R.		E.Z.

27.	RACIĄŻEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. WIATRACZNA 15/OGRODOWA	POCZ. XX W.		E.Z.
28.	RACIĄŻEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. WIATRACZNA 16	POCZ. XX W.		E.Z.
29.	RACIĄŻEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. WIATRACZNA 17	POCZ. XX W.		E.Z.
30.	RACIĄŻEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. WIATRACZNA 58	POCZ. XX W.		E.Z.
31.	RACIĄŻEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. WYSOKA 5	1900 R.		E.Z.
32.	RACIĄŻEK	BUDYNEK GOSPODARCZY, UL. WYSOKA 7 (ZAMKOWA 36)	1900R.		E.Z.
33.	RACIĄŻEK	BRAMA Z OGRODZENIEM, UL. WYSOKA 7(ZAMKOWA 36)	1900R.		E.Z.
34.	RACIĄŻEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. WYSOKA 12	1850R.		E.Z. (CZĘŚCIOWO ROZEBRANY)
35.	RACIĄŻEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. WYSOKA 14	XIX/XX W.		E.Z.
36.	RACIĄŻEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. WYSOKA 24	1890R.		E.Z.
37.	RACIĄŻEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. WYSOKA 27	1900R.		E.Z.
38.	RACIĄŻEK	BUDYNEK GOSPODARCZY, UL. ZAMKOWA 10	XIX/XX W.		E.Z.
39.	RACIĄŻEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. ZAMKOWA 13/KWIATOWA	POCZ. XX W.		E.Z.
40.	RACIĄŻEK	BUDYNEK POCZTY, OB. BUDYNEK MIESZKALNY, UL. ZAMKOWA 36	1900R.		E.Z.
41.	RACIĄŻEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. ZAMKOWA 39	1 POŁ. XIX W.	08.08.1980 – A/1298	E.Z.
42.	RACIĄŻEK	BUDYNEK GOSPODARCZY, UL. ZAMKOWA 39	KONIEC XIX W.		E.Z.
43.	RACIĄŻEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. ZAMKOWA 41	XIX/XX W.		E.Z.
44.	RACIĄŻEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. ZAMKOWA 43	1930R.		E.Z.
45.	RACIĄŻEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. ZAMKOWA 45	1900R.		E.Z.
46.	RACIĄŻEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. ZAMKOWA 52	1920R.		E.Z.
47.	RACIĄŻEK	BUDYNEK MIESZKALNY, UL. ZAMKOWA 53	1900R.		E.Z.
48.	SIARZEWO	KAPLICZKA PRZYDROŻNA Z FIGURĄ NMP W SIARZEWIE/DYMIEC	LATA 40-TE XX W.		E.Z.

Tabela 4. Gmina Raciążek – zabytki nieruchome w gminnej ewidencji zabytków.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ (ANALIZA SWOT).

Analizując stan krajobrazu kulturowego gminy Raciążek rozpoznano następujące czynniki determinujące jego dalszy rozwój:

Silne strony

- występowanie obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy, w szczególności:
- ruin zamku biskupiego z XIV w.
- kościół parafialny pw. św. rzymskokatolicki p.w. Wszystkich Świętych i Św. Hieronima z XVI/XVII w. oraz znajdującego się w nim muzeum parafialnego.
- duży potencjał w kwestii promocji dziedzictwa kulturowego regionu i edukacji mieszkańców;
- zagospodarowanie zabytków sakralnych zgodnie z ich funkcją i pierwotnym przeznaczeniem.

Słabe strony

- wymagający poprawy stan większości zabytkowych obiektów, np. wzgórze zamkowego z ruinami.
- niedostateczna wiedza społeczności lokalnej na temat ich dziedzictwa kulturowego i historii regionu związanej z zabytkami na terenie gminy.

Szanse

- możliwość rewaloryzacji zabytków z wykorzystaniem dotacji krajowych i unijnych;
- odtworzenie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego wśród społeczności lokalnej i wykorzystanie jej, jako elementu budowania więzi z regionem, tożsamości i promocji gminy;
- zagospodarowanie nieużytkowanych zabytków pod obiekty użyteczności publicznej lub związane z turystyką i kulturą, ewentualnie wykorzystanie ich w celu organizacji lokalnych imprez plenerowych.

Zagrożenia

- postępująca dekapitalizacja zasobu zabytkowego;
- trudny dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania opieki nad zabytkami;
- niszczenie lub wręcz utrata części zabytków, wiedzy na ich temat oraz potencjału z nich płynącego.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

7.1 Priorytety

W toku analizy określono trzy priorytety realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy. Są to:

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno- gospodarczego gminy.

Priorytet II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej.

Priorytet III: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

7.2 Kierunki działań i zadania

W ramach wymienionych priorytetów wytyczono kierunki działań i na tej podstawie wyodrębniono poszczególne zadania:

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.			
Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	<p>-Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy (w ramach opracowanego planu remontów);</p> <p>-Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków</p>	Gmina Raciążek, jednostki gminne,	Budżet gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Dotacje Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

	-Prowadzenie prac konserwatorskich w kościele pw. Świętego Hieronima i Wszystkich Świętych – Stalle południowe w latach 2016-do chwili obecnej	Parafia w Raciążku	Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego po 50 tys. zł co roku

Priorytet II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej

Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego	- Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.	Gmina Raciążek	Budżet gminy
Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	Podejmowanie prób wyeksponowania turystycznego zabytków położonych na terenie gminy.	Gmina Raciążek, jednostki gminne	Budżet gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko- Pomorskiego, Dotacje Kujawsko-Pomorskiego

			Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
Priorytet III. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.			
Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	Udostępnienie informacji o zabytkach gminy w Internecie; - utworzenie gminnego systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego opartego o stronę internetową.	Gmina Raciążek, jednostki gminne	Budżet gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko- Pomorskiego, Dotacje Kujawsko- Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	- Organizowanie imprez plenerowych promujących zabytki położone na terenie gminy - adaptacja zabytków pod obiekty użyteczności publicznej lub związane z turystyką i kulturą; - rozwijanie działalności wystawienniczej powiązanej z zabytkami gminy Raciążek i ich historią; - organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych;	Gmina Raciążek, jednostki gminne	Budżet gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Dotacje Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

	- wydawanie i wspieranie publikacji (w tym opracowań historycznych, folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego		
--	--	--	--

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY WAGANIEC

Zadania określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami gminy Raciążek będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- instrumentów finansowych obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych, udzielanie dotacji na finansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- instrumentów koordynacji obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa kujawsko-pomorskiego;
- instrumentów społecznych obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi;
- instrumentów kontrolnych obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków,
- monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Gminy w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych

i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Wójt będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań programu i przedstawiał je Radzie Gminy.

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących:

inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady zawarte w rozdziale 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane m.in. z następujących źródeł:

-z budżetu gminy Raciążek - finansowanie dotyczy obiektów będących własnością gminy lub pozostających w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych, jak również w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

-z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

-z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace, zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

-z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art.77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Art. 6 ust. 1 stanowi, że” w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy.

-dotacji unijnych w ramach:

-Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego;

-Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko;

-Norweskiego Mechanizmu Finansowego i Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.